

- člane razdeli v 3 skupine in vsaka naj zapoje en ton ter ga drži; 1. sk.: c, 2. sk.: e, 3. sk.: g (vajo ponavljajte tako, da skupinam tone menjate ali izbirate druge tone),
- na enem tonu hitro izgovarjaj ma, me, mi, mo, mu (nato po pol tona vajo zvišuješ in znižuješ),
- člane razdeli v več skupin, ki naj v kanonu pojejo melodijo in besedilo: do, re, mi, re, do, ti, la, ti, do,
- poj na L: c, d, e, d, c (vaja je namenjena proti "pihanju"), poj nga, nga, nga, nga, n - z melodijo: c, d, e, d, c (spet zvišujemo ali znižujemo po pol tona).

RAZNE IGRE:

- izmisli si melodijo in zapoj svoje ime,
- za utrjevanje naučenega: določi nekoga v skupini, da začne peti pesem (ljudsko) in vrže predmet (majhen in po možnosti mehak) komu drugemu v skupini, ki naj to isto pesem nadaljuje,
- zapoj pesem (npr. Lisička je prav zvita zver) v živalskih glasovih, npr: čiv-čiv, hov-hov, kra-kra itd.,
- zapoj pesem (npr. Marko skače) z oponašanjem glasbil, npr. tra-ra, bum-bum, rajs-rajs itd.,
- otroci naj se "pogovarjajo" s petjem v živalskih glasovih - lahko v parih ali skupinsko; melodijo si lahko izmišljujejo, lahko pa se dogovorite za kakšno določeno pesem; namesto da govorijo - pojejo!
- pesem Priletela muha na zid je zanimiva igra zato, ker se v njej spreminjajo samoglasniki: (npr. za A: Pralatala maha na zad, maha na zad, maha na zad ... kaj baš ta maha ta braz trabaha ...),
- za utrjevanje naučenega: sestavi dve skupini: prva naj začne peti pesem po želji, nato jo prekini in daj znak drugi skupini, ki mora začeti peti drugo pesem - skupini se ves čas izmenjujeta in tista, ki ji ne zmanjka pesmi, je zmagovalka (pesmi prekinjaj na poljubnem mestu),
- pesem pojte v miže, tako da se člani bolj intenzivno osredotočijo na glasove,
- pesem pojte s pokrivali na glavi (rute, trakovi ...),
- gibanje melodije naj otroci kažejo z rokami,
- nekoga v skupini določi, da zapusti prostor, ostali se dogovorijo, kdo bo pel glasneje od drugih; tisti, ki je bil zunaj, poišče najglasnejšega v skupini,
- začnite peti poljubno ljudsko pesem in ko daš znak za tišino, naj poje skupina v mislih naprej, na tvoj drugi znak pa naj se glasovi spet zaslišijo (priporočena je pesem, ki ima več kitic).

LITERATURA

- Ajtnik, Milka
1999 'Pesem pri pouku.' Glasba v šoli 5: 3-4. Str.: 22-24.
- Pogačnik, Borut
2001 'Zdravljenje z glasbo.' Glasba v šoli 6:1. Str.: 63-64.
- Voglar, Mira
1979 Kako približamo otrokom glasbo. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Žvar, Dragica
2002 Kako naj pojejo otroci: priročnik za zborovodje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

OH CET S KOZJANSKEGA

Primer predstavitve šege danes

ROSANDA ŽAGAR

Ljudje se velikokrat v življenju srečamo s kulturno dediščino. Vendar se samega srečanja z dediščino dostikrat niti ne zavedamo, kajti za večino niso pomembne majhne stvari, temveč kot dediščino naše preteklosti razumemo samo cerkve in podobno. Ne zavedamo pa se, da lahko kulturno dediščino srečujemo v svojem vsakdanjem življenju, v kulinariki, slikah, Bogovih kotkih, kozolcih in drugih predmetih, ki so jih uporabljali naši predniki.

Zelo pomemben del kulturne dediščine predstavljajo šege in navade, saj v njih spoznavamo preteklo življenje. Zato so velikokrat predstavljene v današnjem času; prikazujejo jih osnovne šole, društva kmečkih žena, turistična društva in mnogi drugi. Posebno pogosto jih prikazujejo tudi nekatere folklorne skupine, ki so se odločile, da ne bodo predstavljale samo plesne dediščine.

Pri prenosu v sodobnost moramo biti zelo pazljivi, saj se hitro zgodi, da je prikaz šeg in navad napačen. Res je naša kulturna dediščina spremenljiva, vendar jo moramo prikazovati takšno, kot je bila. Zato je zelo pomembno, da si folklorne skupine natančno določijo obdobje, iz katerega želijo šege in navade prikazati, in nenazadnje tudi kraj, od koder izvirajo. S pomočjo različne literature je treba skrbno raziskati "izbrano" obdobje in odkriti način življenja različnih družbenih slojev v tistem času. Šele takrat izberemo šego ali navado, ki jo želimo prikazati (razen če šego nismo izbrali že prej).

Odločila sem se, da kot primer strokovnega prikaza šege in navade opišem predstavitev "kmečke" ohceti na Kozjanskem, kakor je potekala v drugi polovici 19. stoletja.

Če je predstavitev obširnejša, je pomembno, da se izvede v primarnem okolju. Tako ljudje oziroma gledalci bolj začutijo življenje prikazanega obdobja. Le-to pa ne sme ponazarjati samo okolje, ampak tudi obleke in rekviziti.

Ker sem se odločila opisati primer "kmečke" ohceti na Kozjanskem, bo kraj izvajanja podeželje na Kozjanskem, lahko kar v okolici Laškega, saj je prav tam še nekaj nepreurejenih starih kmečkih hiš. Ker prikazujemo ohcet iz 19. stoletja, morajo tudi obleke ustrezati obdobju. Po različnih slikovnih in drugih virih, ki pričajo o oblačenju na svatbi, lahko ugotovimo, da je imela nevesta takrat lahko oblečeno svetlo "kočemajko", obogateno z vezenimi našitki in čipkami, svetlo dolgo in nabrano krilo ter črn predpasnik, glavo ji je krasil venec, v rokah pa je nosila bel šopek iz suhih umetno izdelanih rož. Povsem enako kot

nevesta je bila lahko oblečena družica, le da je bila vsa v belem. Ostale svatnje so bile oblečene podobno in pogosto prepasane s sklepanci. Moški so imeli prek srajce oblečene lajbiče in suknjiče, običajno pa so imeli ne glede na letni čas ogrnjene tudi plašče (čeprav je res, da je bilo največ ohceti v času od novega leta pa vse do pusta, se pravi v zimskem letnem času). Razen neveste so imeli vsi svatje na prsih pripete drobne šopke (bele drobne umetne rožice z zimzelenom ali rožmarinom).

Enako kot v današnjem času sta se morala ženin in nevesta najprej "najti". Včasih so se fantje in dekleta srečevali predvsem v cerkvi in pri kmečkih opravilih, zabavo ali tako imenovani "likof" pa so si naredili po opravljenem delu, kar je bil dostikrat tudi vzrok, da sta se dva zaljubila in pozneje omožila. Prvo dogovarjanje pred poroko je potekalo navadno med starešinama na nevestinem domu, na ženinovem domu pa je potekalo zadnje dogovarjanje, ko so si v bistvu domači nevesto ogledovali, sama pa je spoznavala, kam bo šla za "ta mlado". Če so se vsi strinjali, so šli najprej k župniku, da je nevesto in ženina oklical, potem pa je bilo treba začeti pripravljati vse za ohcet: morali so povabiti nevestine in ženinove svate, na predvečer poroke je bila fantovščina in deklisčina ...

V predstavitvi bi spoznavanje ženina in neveste, dogovarjanje med starešinama, oklice, fantovščino in deklisčino opisali v povabilu oziroma povedali v uvodu predstave. Prikaz kmečke ohceti bi se pričel s prihodom ženina in njegovih svatov po nevesto. (V nadaljevanju navajam tudi posamezne govore, ki k prikazu šege v primarnem okolju sodijo.)

Ženin se s svojimi glavnimi svati (starešina z vojarno, tovarš) in godci do hiše oziroma nevestinega doma pripelje z lepo okrašeno kočijo. Godci med potjo igrajo, vriskajo in bolj se približujejo nevestinemu domu, bolj glasno igrajo. Ko v hiši pri nevesti zaslišijo, da prihajajo svatje, ugasnejo luči ter v temi in tišini nestrpno čakajo. Ženinov starešina potrka na hišna vrata in pozdravi: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Dobro jutro oče, hišni gospodar! Ker ni nobenega odgovora, nadaljuje: Kaj pa da neč glasa ni? Nobenga odgovora na moje pošteno pozdravljanje. Al ni nikogar v hiši? Alj nimate časa, se z nami pomeniti? Alj morebiti volam, kravam ino juncam polagate? Alj gnoj kidate alj konje štriglate? Vse to zdaj na stran pustite, se h nami obernite, h nami pertecite ino nam lepo odgovorite. Iz hiše še vedno ni odgovora, zato godci zaigrajo še en štajeriš, nato pa ženinov starešina ponovno nagovarja: Morebiti ste pa na polji, da orjete, sejete, vlačite alj kermo spravlate? Alj v kašti žito merite za v mlin alj na prodaj, al v kleti vino pretakvate? Vse to zdaj na stran pustite, se h nami obernite, h nami pertecite ino nami lepo odgovorite. Ženinov starešina takoj nadaljuje: Alj imam jest zdej že pravico ino pervolenje za vašo pošteno kljuko prijeti?

Moledovanje ženinove starešine je citirano iz knjige "Ohcet po stari šegi" (str. 29). Res niso pri vseh nevestinih domovih govorili citiranega besedila, a v predstavitvi

želim opozoriti vsaj na en primer, da bodo tisti, ki jo bodo spremljali, lahko spoznali, kaj se je dogajalo pred nevestinim domom in kako so njeni svatje sam dogodek zavlačevali.

Po zadnjem vprašanju ženinovega starešine se odprejo hišna vrata in ven stopi oče hišni gospodar. Ker še vedno ne misli prehitro dati neveste, morajo ženinovi svatje odgovoriti še na nekaj vprašanj, kot na primer: Kaj potrebuje en dobro izdelan škorenj? (Ohcet po stari šegi, str. 33) Ko nevestin starešina končno popusti, najprej pripelje iz hiše šepasto babnico, nato vojarno pa družico in šele nato nevesto. Ko nevesta stopi pred ženina, si podata roke in se zavrtita. Nevestini domači vse pogostijo, nevesta pa nato stopi do svojih domačih ter jih v slovo objame. Nakar oba z ženinom poklekmeta pred njene starše, da ju prekrižata in blagoslovita.

Svatje zapojejo in popijejo šentjanževca ter ob vriskanju in igranju godcev odidejo proti cerkvi (prva sta starešina in ženin, za njima tovarš z nevesto, potem starešina z vojarno, za njima družica in druga vojarna, nato pa še vsi ostali); nevestini domači ostanejo v hiši.

Na poti do cerkve jih preseneti šranga. Fantje se postavijo na cesto, tako da svatje ne morejo mimo in se delajo, kot da nič ne vidijo ter hkrati opravljajo razna dela: eden klepa koso, drugi kosi, tretji popravlja stare čevlje ... Ker se svatje ne morejo ogniti šrangarjem, se starešini pričneta z njimi pogajati. Seveda spet ne gre brez ugankarskih vprašanj, s katerimi se znižuje odkupnina za nevesto. Ko dorečejo pravo vsoto, se šrangarji umaknejo, svatje pa nadaljujejo svojo pot proti cerkvi.

Ob prihodu v cerkev se moški posedejo v klopi na desni strani, ženske pa na levi strani. Nevesta in ženin stopita pred oltar, poklekmeta pred župnika, ta pa jima s stolo poveže desnici in ju z obredom združi v sveti zakon.

Združitev v sveti zakon lahko v cerkvi prikažemo le, če se par, ki je v prikazu "kmečke ohceti" resnično poročil. Sicer pa o poteku obreda v cerkvi le nekaj povemo, kot že na samem začetku o spoznavanju para in dogovarjanju za poroko.

Iz cerkve odidejo svatje na nevestin dom, sama pot do tja pa je zelo glasna. Na nevestinem domu svatje najprej molijo, nato se prične svatovska pojedina, godci igrajo, svatje plešejo (nevesta in ženin ne). Kakšno uro pred polnočjo se pod oknom nevestine hiše sliši fantovsko petje (odpojejo lahko pesem Sinoči sem slišal no ptičico pet), to so tako imenovani kobilčvarji, ki pa morajo pred polnočjo oditi. Potem ko kobilčvarji odidejo, ženin nevesti sname venček in ga položi na mizo. Ob tem se lahko poje pesem "Venček na glavi se bliska iz kitice". Nevesta si zaveže ruto (sočasno si sname venček in zaveže ruto tudi družica), nato z ženinom zapešeta prvi ples. Temu plesu sledi larma, zbiranje darov za nevesto: pred starešino prinesejo krožnik, pokrit z belim prtom, on pa oznani začetek

larme, ki jo pojejo oziroma vodijo godci. Po larmi svatje še nekaj časa plešejo, nato se ženinov starešina poslovil od nevestinih staršev ter njenih svatov, zapoje se še kakšna pesem in s kočijami se odpeljejo na ženinov dom.

Že pred hišo jih čaka ženinova mati - hišna gospodinja, ki ima za sprejem v roki bokal vina in hlebec kruha. Oboje izroči nevesti, ta pa ji plača z denarjem (simbolika tega plačila je, da nevesta k hiši ni prišla kot gost, zaslužila pa si ga še ni). Vsi odidejo v hišo in prične se svatba na ženinovem domu.

Svatba na ženinovem domu se ne prikaže, temveč le še omeni. S tem se prikaz "kmečke" ohceti lahko konča.

Da bi prikaz ves čas potekal brez zapletov, morata biti starešini zanesljivi in iznajdljivi osebi. Za tak obsežen prikaz svatbe je zelo pomembno, da se izvede v okolju oziroma prostorih, kjer se je v resnici dogajala. Če nekaterih stvari ni mogoče v živo predstaviti (kot na primer poročni obred v cerkvi), se navedejo v veznem besedilu. Če gre za odsko postavitev, je treba pripraviti ustrezne kulise in jih med prikazom menjavati, da se ponazori okolje, kjer se dogodek odvija. Med prikazom v primarnem okolju je treba imeti tudi vse predmete, ki sodijo zraven. Zelo pomembno je, da prikaza neke šege ne ponavljamo iz leta v leto v enaki obliki. Moramo ga spreminjati v malenkostih, včasih kaj novega dodati; pri prikazu "kmečke" ohceti na primer spremenimo ugankarska vprašanja, svatje se ne pripeljejo s kočijo, temveč pridejo peš in podobno. Tako bodo prikazi naših šeg preteklih zgodovinskih obdobj bolj zanimivi in bodo vsako leto privabljali ljudi od blizu in daleč.

LITERATURA

Bogataj, Janez
1992 Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba.

Krašovec, Jure
1997 Ohcet po stari šegi: svatbene šege na Kozjanskem v drugi polovici 19. stoletja in še kakšno desetletje kasneje. Celje: NT&RC.

OTROŠKE FOLKLORNE SKUPINE IN NJIHOVI PROGRAMI

Napotki za "začetnike" in smernice za ostale

BOJAN KNIFIC

Časi, ko so otroške folklorne skupine predstavljale le "podmladek" odraslim, je dokončno mimo. Danes vodje otroških folklornih skupin pripravljajo celovite, pogosto vsebinsko zakrožene odrske postavitve, v katerih poustvarjajo način življenja otrok. Otroških skupin, ki bi jim lahko pripisali tehnično dovršenost, je na Slovenskem sicer še sorazmerno malo, po ustvarjalnosti in interpretativni moči pa velikokrat občutno prekašajo delo odraslih folklornih skupin. Zato naj v začetku še enkrat poudarim, da je naloga vodij otroških skupin poleg razvijanja plesnih sposobnosti, predvsem poustvarjanje otroškega izročila in vzgajanje ustreznega odnosa do naše duhovne in materialne dediščine.

V sestavku so opisani trenutni pogledi na razvoj otroških folklornih skupin. Razmere in poudarki, ki jih posameznim področjem poustvarjanja namenjamo, se z leti vsekakor spreminjajo, saj se folklorne skupine razvijajo skladno z razvojem strok, ki nanje vplivajo. In naj tako ostane tudi v prihodnje. To je namreč edina možnost, da ostajamo aktualni v slovenskem in mednarodnem kulturnem prostoru.

DOLŽINA IN ŠTEVILO VAJ

O dolžini vaj in njihovem številu vsekakor ne moremo vedno odločiti le vodje skupin (zlasti v osnovnih šolah pa tudi ponekod v društvih), je pa prav, da na to poskušamo vplivati. V zadnjih letih pri ogledu srečanj folklornih skupin namreč ugotavljamo, da je v Sloveniji veliko skupin in vodij, ki glede na starostno strukturo in plesne zmožnosti članov pripravljajo ustrezne programe. Vzrok, da ne dosežejo višje ravni izvedbe izbranega programa, pa je pogosto ta, da z otroki nekoliko premalo vadijo in tako nekatere tehnične podrobnosti ostanejo nedodelane. Zavedati se moramo, da ukvarjanje s folklorno dejavnostjo zahteva veliko časa in znanja, saj morajo vodje skupin obvladati veliko različnih elementov (ples, pesem, glasbena spremljava, gledališki elementi, kostumi ...), ob tem pa morajo imeti še ustrezne pedagoške sposobnosti.

Pri otroških in odraslih folklornih skupinah je poudarek v programih priporočljivo posvečati elementom, ki jih vodje dobro obvladajo, za področja, kjer so šibki, pa naj si poskušajo najti sodelavce, ki pri delu občasno priskočijo na pomoč.